

บทที่ 4

วิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมและการส่งเสริม สถานประกอบการนวดแผนไทย

จากการศึกษาในกฎหมายในบทที่ 3 พบว่า กฎหมายในแต่ละประเทศต่างให้ความสำคัญในการจัดตั้งสถานประกอบการนวด ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดคุณสมบัติของผู้ประกอบการในการขอใบอนุญาตจัดตั้งสถานประกอบการ การกำหนดด้านความปลอดภัยของสถานที่ประกอบกิจการ และให้การคุ้มครองผู้รับบริการที่เกิดความเสียหาย แม้ว่าปัจจุบันประเทศไทยได้มีการตรากฎหมายใช้บังคับสถานประกอบการเพื่อสุขภาพไว้โดยเฉพาะ แต่มีข้อบกพร่องในการใช้บังคับ เนื่องจากกฎหมายในประเทศไทยนั้น ยังมีได้ให้ความคุ้มครองต่อผู้ประกอบการและผู้ให้บริการ ที่อาจเกิดความเสียหายและไม่ได้ให้การส่งเสริมการนวดเพียงพอ เนื่องจากการนวดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนไทย ดังนั้น ในบทนี้ผู้เขียนจะศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคของการนำกฎหมายต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการประกอบกิจการนวดแผนไทยตามที่ได้กล่าวถึงในบทที่ 3 มาปรับใช้หรือจำเป็นต้องนำมาปรับใช้ เมื่อมีการเข้ามาควบคุมมาตรฐานในการประกอบกิจการ โดยจะศึกษาถึงกฎหมายแต่ละฉบับที่จะกล่าวต่อไปว่าจะมีประสิทธิภาพเพียงพอในการควบคุมสถานประกอบการนวดแผนไทย และส่งเสริมสถานประกอบการนวดแผนไทยอย่างไร โดยเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศดังจะกล่าวต่อไปนี้

4.1 วิเคราะห์ปัญหาคำจำกัดความของคำว่า “สถานประกอบการนวดแผนไทย”

สำหรับกฎหมายของประเทศไทยในเรื่องของการกำหนดคำนิยามของคำว่า “สถานประกอบการนวด” หรือคำว่า “นวดแผนไทย” นั้นมิได้ให้คำนิยามไว้โดยเฉพาะเจาะจง จึงต้องอาศัยการตีความของคำว่า สถานประกอบการนวดว่ามีความแตกต่างกันออกไปตามกฎหมายในแต่ละฉบับ ดังต่อไปนี้

1) ตามพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2546 มาตรา 3 ได้กำหนดคำว่า “สถานบริการ” หมายความว่า สถานที่ตั้งขึ้นเพื่อให้บริการ โดยหวังประโยชน์ในทางการค้าดังต่อไปนี้

(3) สถานอาบน้ำ นวด หรืออบตัว ซึ่งมีผู้บริการให้แก่ลูกค้า เว้นแต่

(ข) สถานที่เพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมสวยที่กระทรวงสาธารณสุขประกาศกำหนด โดยความเห็นชอบของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีลักษณะของสถานที่ การบริการ หรือผู้ให้บริการเป็นไปตามมาตรฐานที่กระทรวงสาธารณสุขประกาศกำหนด โดยความเห็นชอบของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยด้วย ประกาศดังกล่าวจะกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการตรวจสอบเพื่อรับรองให้เป็นไปตามมาตรฐานด้วยก็ได้

จากการศึกษาพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2546 ฉบับที่ 4) กฎหมายมิได้กำหนดถึงความหมายของคำว่า สถานประกอบการ จะมีความจำเป็นจะต้องศึกษา ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง กำหนดสถานที่เพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมสวย มาตรฐานของ สถานที่การบริการ ผู้ให้บริการ หลักเกณฑ์ และวิธีการตรวจสอบเพื่อการรับรองให้เป็นมาตรฐาน สำหรับสถานที่เพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมสวยตามพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 พ.ศ. 2551 ข้อ 4 กำหนดไว้ว่า สถานประกอบการ ได้แก่สถานประกอบการที่ดำเนินกิจการ ดังต่อไปนี้

- (1) กิจการสปาเพื่อสุขภาพ
- (2) กิจการนวดเพื่อสุขภาพ
- (3) กิจการนวดเพื่อเสริมสวย

สถานประกอบการที่ดำเนินกิจการที่ดำเนินการตามวรรคหนึ่งต้องมีลักษณะของ สถานที่ การบริการ และผู้ให้บริการเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ในประกาศนี้

2) ตามพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 มาตรา 3 ได้กำหนด คำว่า สถานประกอบการ หมายความว่า สถานที่ที่ตั้งเพื่อดำเนินกิจการ ดังต่อไปนี้

(1) กิจการสปา อันได้แก่ บริการที่เกี่ยวกับการดูแลและเสริมสร้างสุขภาพ โดยวิธี บำบัดด้วยน้ำและการนวดร่างกายเป็นหลัก ประกอบกับบริการอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวงอีก อย่างน้อยสามอย่าง เว้นแต่เป็นการดำเนินการในสถานพยาบาลตามกฎหมายว่าด้วยสถานพยาบาล หรือการอาบน้ำ นวด หรือการอบตัวที่เป็นการให้บริการในสถานอาบน้ำ นวด หรืออบตัวตาม กฎหมายว่าด้วยสถานบริการ

(2) กิจการนวดเพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมความงาม เว้นแต่การนวดเพื่อสุขภาพหรือ เพื่อเสริมความงามในสถานพยาบาลตามกฎหมายว่าด้วยสถานพยาบาล หรือการอาบน้ำ นวด หรือ การอบตัวที่เป็นการให้บริการในสถานอาบน้ำ นวด หรืออบตัวตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ

จากบทบัญญัติของกฎหมายแต่ละฉบับได้มีการกำหนดของสถานบริการนวดเพื่อ สุขภาพไว้แตกต่างกันจึงทำให้เกิดปัญหาในเรื่องของความชัดเจนในคำนิยามของคำว่า

“สถานประกอบการนวดแผนไทย” ว่ามีลักษณะเป็นสถานบริการอย่างไร จากความหมายของสถานประกอบการซึ่งปรากฏตามกฎหมายแต่ละฉบับทำให้เกิดสภาพปัญหาของการตีความตามกฎหมายที่แตกต่างกัน กล่าวคือ สถานประกอบการนวดแผนไทยนั้นเป็นสถานบริการประเภทหนึ่งหรือเป็นสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ แต่ไม่ได้มีคำนิยามไว้โดยเฉพาะในกฎหมายสถานบริการและกฎหมายสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ จึงอาศัยการตีความคำว่า สถานบริการ หมายถึง สถานบริการที่ตั้งขึ้นเพื่อให้บริการ โดยหวังประโยชน์ในการค้า ได้แก่ สถานอาบน้ำ อบตัว หรือนวด ซึ่งมีผู้ให้บริการให้แก่ลูกค้า ดังนั้น ลักษณะของกิจการนวดแผนไทยมีลักษณะการนวด จึงเข้าข่ายเป็นสถานบริการตามพระราชบัญญัติสถานบริการ การเปิดสถานบริการนวดแผนไทยตามพระราชบัญญัตินี้ในมาตรา 3 (3) (ข) สถานที่เพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมสวยที่กระทรวงสาธารณสุขประกาศกำหนด โดยความเห็นชอบของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีลักษณะของสถานที่ การบริการ หรือผู้ให้บริการเป็นไปตามมาตรฐานที่กระทรวงสาธารณสุขประกาศกำหนด โดยความเห็นชอบของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยด้วย จึงได้รับการยกเว้นไม่ต้องจดทะเบียนจัดตั้งสถานบริการ แต่กฎหมายดังกล่าวมิได้บัญญัติไว้ชัดเจนว่าเป็นกิจการสถานบริการนวดแผนไทยต้องไปดูแลประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่องกำหนดสถานที่เพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมสวยมาตรฐานของสถานที่การบริการ ผู้ให้บริการ หลักเกณฑ์ และวิธีการตรวจสอบเพื่อการรับรองให้เป็นไปตามมาตรฐานสำหรับสถานที่เพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมสวยตามพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2546 เมื่อพิจารณาถึงความหมายของสถานอาบน้ำ หรืออบตัว และนวด กับสถานประกอบการนวดแผนไทย มีวัตถุประสงค์แตกต่างจากสถานอาบน้ำ อบ นวด ซึ่งการนวดแผนไทยเป็นการนวดเพื่อผ่อนคลาย แต่สถานบริการอาบน้ำ อบ นวด เป็นสถานบริการเชิงร่มย์และหล่อแหลมต่อศีลธรรมอันดี ทำให้ภาพลักษณ์สถานประกอบการนวดแผนไทยเป็นไปในทางลบ และมีการแอบแฝงการค้าบริการประเภทอื่น

ในปี พ.ศ. 2559 มีกฎหมายออกมาบังคับใช้กับสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ โดยเฉพาะ ซึ่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ มิได้ให้ความหมายว่า สถานประกอบการในลักษณะใดที่ของลักษณะของสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ หากจะต้องตีความตามกฎหมายของคำว่า “สถานประกอบการเพื่อสุขภาพ” หมายถึง สถานที่ที่ตั้งขึ้นเพื่อดำเนินกิจการ ได้แก่ กิจการสปา นวดเพื่อสุขภาพ นวดเพื่อเสริมสวย ดังนั้น พิจารณาถึงลักษณะของกิจการนวดแผนไทยเข้าข่ายเป็นสถานประกอบการเพื่อสุขภาพในลักษณะไม่ว่าจะเป็นสปา นวดเพื่อสุขภาพหรือนวดเพื่อเสริมสวย มีลักษณะการนวดเป็นสำคัญเช่นเดียวกับการนวดแผนไทย อาจมีความแตกต่างกันในวิธีการบ้าง แต่ทั้งสามกิจการมีวัตถุประสงค์เพียงประการเดียวคือเพื่อความผ่อนคลาย จึงต้องขอใบอนุญาตจัดตั้งสถานประกอบการเพื่อสุขภาพและขออนุญาตประกอบกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ แต่

การวางแผนไทยจะเข้าลักษณะของกิจการตามลักษณะใดที่ใกล้เคียงที่สุดนั้นก็ไม่มีคำนิยามของกฎหมายที่ชัดเจน ซึ่งผู้เขียนเห็นว่ากิจการนวดเพื่อสุขภาพมีความใกล้เคียงกับการนวดแผนไทยมากที่สุด แต่พระราชบัญญัติฉบับนี้ก็มิได้กำหนดคำนิยามไว้เป็นการเฉพาะในเรื่องการขอใบอนุญาตจัดตั้งสถานประกอบการนวดแผนไทยจะต้องขอตามอนุมาตราใดอาจมีปัญหาในการใช้บังคับซึ่งตามกฎหมายสถานประกอบการเพื่อสุขภาพได้กำหนดไว้ในมาตรา 24 ให้ผู้รับอนุญาตต้องประกอบกิจการให้ตรงตามประเภทของสถานประกอบการเพื่อสุขภาพที่ระบุไว้ในใบอนุญาต และจะต้องเป็นไปตามลักษณะของมาตรฐานด้านสถานที่ ความปลอดภัย และการให้บริการในสถานประกอบการเพื่อสุขภาพแต่ละประเภท ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง แต่กฎหมายดังกล่าวมิได้บัญญัติไว้ชัดเจนว่าเป็นกิจการที่จะต้องปฏิบัติตามประกาศกระทรวงสาธารณสุขในประเด็นนี้กฎหมายของต่างประเทศในแต่ละประเทศต่างก็ได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

ตามกฎหมายของสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ได้ให้คำนิยามของคำว่า “สถานประกอบการนวด หมายความว่า สถานที่ หรือส่วนหนึ่งส่วนใดของการประกอบกิจการนวด¹

ในสาธารณรัฐสิงคโปร์ ได้ให้คำนิยามของคำว่า “สถานประกอบการนวด” ไว้โดยตรง มีความหมายว่า สถานที่ซึ่งใช้เป็นตัวแทน หรือมีเจตนาที่จะใช้สำหรับข้อมูลหรือการรักษาบุคคล โดยวิธีการนวด การแต่งเล็บ การจัดกระดูก การใช้ไฟ การใช้ไฟฟ้า การใช้น้ำวน หรือการอาบน้ำ อื่นๆ หรือการรักษาในลักษณะเดียวกัน²

ในสหรัฐอเมริกาได้ให้ความหมายของคำว่า “สถานประกอบการนวดบำบัด” คือ สถานที่ในการประกอบธุรกิจการนวดบำบัดซึ่งกระทำโดยนักนวดบำบัด³

จากกฎหมายต่างประเทศทั้งสามประเทศนั้นได้มีพระราชบัญญัติการนวดไว้โดยเฉพาะ และได้ให้คำนิยามของคำว่า “สถานประกอบการนวด” ไว้ มีแต่เพื่อสาธารณรัฐประชาชนจีนเท่านั้นที่ไม่ได้ให้คำนิยามของคำว่า สถานประกอบการนวด แม้ว่าจะมีการนวดแผนจีนโดยเฉพาะ เช่นเดียวกันประเทศไทย แต่สาธารณรัฐประชาชนจีนให้ความสำคัญโดยการประยุกต์ใช้ในการรักษาแพทย์แผนปัจจุบันและมีกฎหมายคุ้มครองโดยเฉพาะ

¹ Massage Practice Act of 2007. Section 2(H) “Establishment” means a site or premises, or portion thereof, wherein a massage therapist practices massage.

² Massage Establishments Act. Chapter 173: Interpretation 2. “establishment for massage” means any premises used or represented as being or intended to be used for the reception or treatment of persons requiring massage, manicure, chiropody, light, electric, vapour or other baths or other similar treatment.

³ Louisiana Massage Therapists and Massage Establishments Act. Section 3552. Definitions (7). “Massage establishment” means any place of business that offers the practice of massage therapy and where the practice of massage therapy is conducted on the premises of the business.

อย่างไรก็ตาม กฎหมายก็มีได้กำหนดคำว่า “นวดแผนไทย” ไว้เป็นการเฉพาะ จากการศึกษาพบว่า ในประเทศไทยมีการนวดอยู่ 2 ลักษณะใหญ่ คือ การนวดเพื่อรักษา และการนวดเพื่อผ่อนคลาย ซึ่งการนวดเพื่อรักษามีกฎหมายที่ใช้ในการคุ้มครองและส่งเสริมการนวดไทย คือ พระราชบัญญัติประกอบโรคศิลปะ พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติสถานพยาบาล พ.ศ. 2541 และ พระราชบัญญัติวิชาชีพแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2556 และในพระราชบัญญัติวิชาชีพการแพทย์แผนไทย ได้กำหนดคำว่า “การนวดไทย” ไว้โดยเฉพาะ กล่าวคือ การตรวจ การวินิจฉัยและการบำบัดโรค ด้วยการกด คลึง บีบ ทูบ สับ ประคบ หรือวิธีการนวดอื่นใดตามแบบแผนของการประกอบโรคศิลปะ แต่ผู้ที่สอบได้ใบประกอบโรคศิลปะสาขาเวชกรรม สามารถประกอบวิชาชีพนวดไทยเพื่อรักษา ซึ่งในความเป็นจริงผู้ที่สอบได้ใบประกอบโรคศิลปะอาจไม่มีความสามารถในการนวด ถึงกระนั้นไม่มีกฎหมายใดได้ให้คำนิยามคำว่า “นวดแผนไทย” ให้ชัดเจน และไม่มีการแยกประเภทให้ชัดเจนว่า ลักษณะการนวดแบบใดที่เป็นการนวดเพื่อรักษาหรือบำบัดโรคอะไรบ้าง อาจจะเป็นการกระทบต่อการรักษาของแพทย์แผนปัจจุบัน ประกอบกับกระทรวงสาธารณสุขไม่มีการกำหนดประเภทของการนวดไว้ให้ชัดเจน

ประวิช ราชกิจ⁴ ได้ให้ความคิดเห็นไว้ว่า ประเทศไทยควรมีการร่างพระราชบัญญัติการนวดไทยเพื่อควบคุมเป็นการเฉพาะ และได้ให้ความคิดเห็นว่า ควรแยกการนวดไทยออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การนวดเพื่อสุขภาพ และการนวดเพื่อรักษา โดยให้คำนิยามว่า “การนวดเพื่อสุขภาพ” หมายความว่า การนวดที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นการผ่อนคลายกล้ามเนื้อ ความเมื่อยล้า ความเครียด ด้วยวิธีการกด การคลึง การบีบ การจับ การตัด การประคบ การอบ หรือโดยวิธีการอื่นใดตามศาสตร์และศิลปะของการนวดเพื่อสุขภาพ ทั้งนี้ต้องไม่มีสถานที่อาบน้ำโดยมีผู้ให้บริการ ส่วนนิยามคำว่า “การนวดเพื่อรักษา” หมายความว่า การตรวจ การวินิจฉัย การบำบัด การรักษา การป้องกันโรค การส่งเสริมและการฟื้นฟูสุขภาพ โดยใช้องค์ความรู้เกี่ยวกับศิลปะการนวดแผนไทย ทั้งนี้ ด้วยกรรมวิธีการแพทย์แผนไทย โดยผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมหรือวิชาชีพแพทย์แผนไทย การแพทย์แผนประยุกต์ หรือผู้ช่วยแพทย์แผนไทย ภายใต้การดูแลของผู้ประกอบวิชาชีพ ที่ต้องดำเนินการในสถานพยาบาลนั้นๆ

จากความคิดเห็นของประวิช ราชกิจนั้น ผู้เขียนมีความคิดเห็นที่คล้ายกันว่า ควรมีการร่างกฎหมายหรืออาจแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่มีอยู่เข้ามาควบคุมไว้โดยเฉพาะ เพื่อเป็นการรักษามรดกของชาติให้คงอยู่ได้อีกทางหนึ่งด้วย และเพื่อความชัดเจนในการเข้ามาควบคุมของภาครัฐ และจะเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมการเรียนการสอนได้ง่ายต่อการพัฒนาองค์ความรู้ดั้งเดิมของ

⁴ ประวิช ราชกิจ. (2557). *การคุ้มครองภูมิปัญญาการนวดไทย*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. หน้า 23.

การนวดแผนไทย เมื่อมีการแยกประเภทการนวดแผนไทยจะได้มีการพัฒนาความรู้อย่างมีระบบ เพื่อประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติ และประชาชนทั่วไป ในการใช้บริการการนวดแผนไทย สิ่งที่แตกต่างกันนั้น ผู้เขียนเห็นว่าควรที่จะให้คำนิยามในความหมายเดียวกัน แล้วค่อยแยกประเภทของการนวด ให้ชัดเจนจากความหมายข้างต้นในประเด็นนี้กฎหมายในแต่ละประเทศต่างก็ได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

ในสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ “การนวด” หมายความว่า การจัดการใช้ส่วนของร่างกาย มนุษย์ ไม่ว่าจะมือเท้าแขนหรือข้อศอก หรือไม่ว่าการจัดการดังกล่าวจะได้รับความช่วยเหลือจาก วารีนบำบัดหรือการรักษาด้วยความร้อนความร้อน อุปกรณ์ไฟฟ้าหรืออุปกรณ์ใดๆ หรือประยุกต์ใช้ ในการร่างกายมนุษย์ของการเตรียมสารเคมีหรือสมุนไพร⁵

ในสาธารณรัฐสิงคโปร์ ได้ให้คำนิยามคำว่า “การนวดหรือการรักษาพิเศษ” คือ การนวด การแต่งเล็บ การจัดกระดูก การใช้ไฟ การใช้ไฟฟ้า การใช้น้ำวน หรือการอาบน้ำอื่นหรือ การรักษาในลักษณะเดียวกันนี้⁶

ในสหรัฐอเมริกา ได้ให้คำนิยาม “การนวดบำบัด” คือ การกระทำต่อกล้ามเนื้อเพื่อการ รักษาสุขภาพที่ดีและทำให้เกิดหรือรักษาไว้ซึ่งลักษณะทางการภาพที่ดี ซึ่งหมายความรวมถึงการลูบ การคลึง การเคาะ การกด การสั่น การขัด การนวดญี่ปุ่น (Shiatsu) และการกดจุด ไม่ว่าจะ เป็น โดยมือ ปลายแขน ข้อศอก เท้า หรือ การใช้เครื่องมือต่างๆ เพื่อการนวด การนวดบำบัดอาจรวมถึง การใช้สารหล่อลื่นต่างๆ เช่น เกลือ แป้ง ของเหลว ครีม (ไม่รวมถึงการสั่งจ่ายยาหรือครีมที่มี คุณสมบัติทางการแพทย์) การใช้ความร้อน จากหลอดไฟ น้ำวน ฉูร้อนและฉูเย็น เกลือขัด หรือ ตู้อบไอน้ำ ซึ่งจะไม่วรรวมถึงการใช้ไฟฟ้าบำบัด เลเซอร์ ไมโครเวฟ การสวนล้างลำไส้ การบำบัดโดย การฉีด หรือการกระทำใดๆกับข้อต่อของร่างกาย นอกจากนี้ไม่รวมถึงการวินิจฉัยโรค การบำบัด โรคภัยไข้เจ็บต่างๆ หรือการบริการ การดำเนินการต่างๆที่ผู้กระทำจะต้องได้รับใบอนุญาตในการ กระทำนั้นตามกฎหมาย เช่น การกระทำทางการแพทย์ การจัดกระดูก กายภาพบำบัด หรือการบำบัด โรคเกี่ยวกับเท้า⁷

⁵ Massage Practice Act of 2007. Section 2. Definition. (D) “massage” means the manipulation of the soft tissues of the human body with the hand, foot, arm, or elbow, whether or not such manipulation is aided by hydrotherapy, including colonic irrigation, or thermal therapy; any electrical or mechanical device; or the application to the human body of a chemical or herbal preparation.

⁶ Massage Establishments Act. Chapter 173: Section 2 Interpretation. “massage or special treatment” means massage, manicure, chiropody, light, electric, vapour or other baths or other similar treatment.

⁷ Louisiana Massage Therapists and Massage Establishments Act. Title 37: Professions and Occupations Chapter 57: Massage Therapists and establishments. Section 3552. Definitions; (10) “Practice of Massage

จากกฎหมายต่างประเทศตามที่ได้ศึกษานั้น ได้มีให้คำนิยามของคำว่า การนวด เป็นอย่างไร มีลักษณะอย่างไร เพื่อประโยชน์ในการควบคุมได้ง่าย เนื่องจากการนวดนั้น มีผลกระทบต่อสุขภาพร่างกายแก่ผู้รับบริการโดยตรง ประเทศเหล่านี้จึงให้ความสำคัญในการประกอบกิจการนวด ซึ่งไม่ได้แยกว่าเป็นการนวดในลักษณะที่จะต้องมีการควบคุม ซึ่งประเทศไทยมีการควบคุมเฉพาะ แพทย์แผนไทย สาขาการนวดไทย ตามพระราชบัญญัติวิชาชีพการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2556 อาจทำให้เกิดช่องว่างในการควบคุมการนวดที่ไม่ใช่เพื่อการรักษาได้

4.2 วิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายในการจัดตั้งสถานประกอบการนวดแผนไทย

ในการประกอบกิจการเกี่ยวกับการจัดตั้งสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ หรือการนวดแผนไทย อาจเข้าข่ายกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ อาทิเช่น การนวดเปิดสมอง⁸ มีลักษณะการกดนวดที่ตำแหน่งซอกคอบริเวณใต้คางซึ่งเป็นบริเวณที่มีหลอดเลือดแดงใหญ่ที่นำเลือดไปเลี้ยงสมอง เป็นสิ่งต้องห้ามตามหลักวิชาการนวดไทย ซึ่งจะกระทบต่อประชาชนผู้รับบริการไม่ว่าจะกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หรือสุขภาพอนามัยต่อผู้รับบริการ ดังนั้น รัฐจึงควรจะต้องดูแลในด้านสุขาภิบาลและความปลอดภัยให้ได้มาตรฐาน ในการดูแลของกระทรวงสาธารณสุข เพื่อคุ้มครองประชาชนด้านสุขลักษณะ และการอนามัย อีกทั้งการนวดเพื่อสุขภาพหรือนวดแผนไทยนั้นควรอยู่ภายใต้การกำกับดูแล ควบคุมไม่ให้ผู้ประกอบการดำเนินกิจการผิดประเภท ผิดวัตถุประสงค์ หรือดำเนินกิจการที่ไม่เหมาะสม และไม่ให้เป็นอันตรายต่อผู้เข้ารับบริการ เพื่อประโยชน์แห่งความสงบสุขเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชน ต่อมารัฐได้บัญญัติกฎหมายสถานประกอบการเพื่อสุขภาพในปี พ.ศ. 2559 ซึ่งประกาศใช้บังคับสำหรับการดำเนินการของสถานประกอบการนวดแผนไทย ดังนี้

therapy” means the manipulation of soft tissue for the purpose of maintaining good health and establishing and maintaining good physical condition. The term shall include effleurage (stroking), petrissage (kneading), tapotement (percussion), compression, vibration, friction, (active/passive range of motion), Shiatsu, and acupuncture, either by hand, forearm, elbow, foot, or with mechanical appliances for the purpose of body massage. Massage therapy may include the use of lubricants such as salts, powders, liquids, creams, (with the exception of prescriptive or medicinal creams), heat lamps, whirlpool, hot and cold pack, salt glow, or steam cabinet baths. It shall not include electrotherapy, laser therapy, microwave, colonic therapy, injection therapy, or manipulation of the joints. Equivalent terms for massage therapy are massage, therapeutic massage, massage technology, Shiatsu, body work, or any derivation of those terms.

⁸ ประชาชาติธุรกิจออนไลน์. (2559). ข่าวการเงิน ตลาด รถยนต์. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1475989530. [2559, 20 ตุลาคม].

4.2.1 การควบคุมใบอนุญาตจัดตั้งสถานประกอบการ

การประกอบการนวดแผนไทยเกี่ยวกับการจัดตั้งสถานประกอบการในปัจจุบัน มาตรการที่ภาครัฐเข้ามาควบคุมกำกับมิได้มีการบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะว่า การนวดแผนไทยจัดอยู่ในกิจการนวดเพื่อสุขภาพหรือไม่ ทำให้การดำเนินจัดตั้งสถานประกอบการจะต้องปฏิบัติอย่างไรที่จะขออนุญาตและดำเนินการตามประเภทที่ขอได้ถูกประเภทในการขอจัดตั้งสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ อาจก่อให้เกิดความสับสนในเรื่องประเภทการจดทะเบียน และทำให้สภาพบังคับในการใช้กฎหมายนวดแผนไทยนั้นได้ไม่เต็มรูปแบบ หากเกิดความเสียหายต่อผู้รับบริการหน่วยงานใดเข้ามาดูแล หรือรับเรื่องในการร้องเรียนเพื่อเข้ามาควบคุม ดูแล และخذำเสียหายนี้นอกจากการจัดตั้งสถานประกอบการนวดแผนไทย กฎหมายยังไม่มี ความชัดเจนเกี่ยวกับการขออนุญาตใบจัดตั้งสถานประกอบการ ทำให้เกิดสภาพปัญหาว่าการนวดแผนไทยจัดอยู่ในกิจการนวดเพื่อสุขภาพหรือไม่ ผู้ประกอบการไม่ทราบว่าควรจะต้องปฏิบัติอย่างไรในการขอใบอนุญาตจัดตั้งสถานประกอบการ ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ จึงส่งผลทำให้เกิดสภาพบังคับในการใช้กฎหมายเกี่ยวกับการนวดแผนไทย อันก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้รับบริการในกรณีที่ผู้ประกอบการอาจก่อให้เกิดความเสียหาย ซึ่งทำให้ไม่มีหน่วยงานภาครัฐใดเข้ามาดูแลหรือเยียวยาความเสียหายที่อาจก่อให้เกิดขึ้นได้

เดิมสถานประกอบการนวดแผนไทยเป็นสถานบริการประเภทหนึ่งที่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2546 ในการขออนุญาตขอเปิดกิจการสถานบริการตามพระราชบัญญัติสถานบริการ มาตรา 3 (3) นั้นมิใช่เป็นการให้บริการเกี่ยวกับสปาหรือสถานบริการเพื่อสุขภาพ เนื่องจากกิจการเหล่านี้ได้รับการยกเว้นไม่ต้องขอจัดตั้งสถานบริการ ปัจจุบันได้มีกฎหมายเข้ามาควบคุมสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ โดยเฉพาะ จึงต้องพิจารณาว่า กิจการใดจัดอยู่ในประเภทที่จะต้องขออนุญาตจัดตั้งสถานประกอบการ ผลของการไม่จัดตั้งสถานประกอบการจะเป็นเช่นใด ซึ่งจะต้องขออนุญาตจากหน่วยงานใด หน่วยงานใดจะเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการกำกับดูแลจากหลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ มาตรา 3 สามารถแยกออกได้เป็น 3 ประเภท ในการขอจัดตั้งสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ได้แก่ ประการแรกกิจการสปา ประการที่สองกิจการนวดเพื่อสุขภาพหรือนวดเพื่อเสริมความงาม และประการที่สามกิจการตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงจึงเห็นได้ว่า การนำกฎหมายมาใช้บังคับกับนวดแผนไทยยังไม่มี ความชัดเจน หากนำพระราชบัญญัติฉบับที่มีการแก้ไขใหม่นี้มาใช้บังคับ อาจเกิดความบกพร่องในรายละเอียด และนำมาใช้ประกอบกับประกาศกระทรวงสาธารณสุข อาจทำให้สภาพการใช้บังคับกฎหมายเกิดความไม่ชัดเจน ย่อมก่อให้เกิดปัญหาทั้งผู้ประกอบการและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเกิดความสับสนว่าจะจดทะเบียนในประเภทใดและการดำเนินการอย่างไรที่

ถูกต้อง เพื่อให้ไม่เกิดช่องว่างของกฎหมายเจ้าหน้าที่ของภาครัฐอาจบังคับหรือตรวจสอบมีความยุ่งยาก เพราะถ้าเกิดจากการขอใบอนุญาตในครั้งแรก เป็นช่วงทางให้เกิดการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบได้

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่า การนวดนั้นสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท กล่าวคือ การนวดเพื่อรักษา และการนวดเพื่อสุขภาพ ดังนั้น การนวดเพื่อรักษาหรือการนวดไทยนั้น จะควรจะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของกฎหมายว่าด้วยการประกอบโรคศิลปะ ดังนั้น สถานประกอบการที่มีการแพทย์เข้ามาเกี่ยวข้องในการบำบัดรักษา ประเภทการนวดไทยนั้น ต้องได้รับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ เช่น คลินิกแพทย์แผนไทยประเภทการนวดไทยเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้ป่วย เป็นต้น และสถานพยาบาลตามกฎหมายว่าด้วยสถานพยาบาลก็เช่นเดียวกัน สถานพยาบาลอาจจะมีการให้บริการการนวดไทยแบบเดียวกับสถานบริการ โดยอาจจะเพื่อบำบัดรักษาผู้ป่วยในสถานพยาบาล

ส่วนการนวดแผนไทยนั้น ผู้เขียนเห็นว่า มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า นวดเพื่อสุขภาพ ตามพระราชบัญญัติสถานประกอบการมากที่สุด แม้ว่ากฎหมายฉบับนี้จะไม่ได้ให้คำนิยามไว้ ตามพระราชบัญญัติสถานบริการ มาตรา 3 (3) (จ) ซึ่งได้กำหนดไว้ว่า สถานที่เพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมสวยที่กระทรวงสาธารณสุขประกาศกำหนด โดยมีความเห็นชอบของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย จะต้องมีส่วนที่ การบริการ หรือผู้ให้บริการเป็นไปตามมาตรฐานที่กระทรวงสาธารณสุขประกาศ ซึ่งประกาศดังกล่าวจะกำหนดเกณฑ์และวิธีการตรวจสอบเพื่อรับรองมาตรฐาน กล่าวคือ สถานบริการที่มีการบริการเพื่อสุขภาพหรือเสริมสวย เช่น สถานประกอบการนวดแผนไทย สถานประกอบการสปา สถานบริการเสริมความงาม ไม่ต้องขออนุญาตจัดตั้งสถานบริการตามพระราชบัญญัติสถานบริการ แต่จะต้องขออนุญาตจัดตั้งสถานประกอบการเพื่อสุขภาพตามพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 และจะต้องปฏิบัติตามมาตรฐานของกฎกระทรวง จะเห็นได้ว่า หากผู้ประกอบการนวดแผนไทย ต้องไปขอจัดตั้งสถานประกอบการมีความยุ่งยาก ในการยื่นขออนุญาตจัดตั้งสถานประกอบการ และผู้ประกอบการจะต้องจัดให้สถานประกอบการตามที่กฎกระทรวงกำหนดจึงจะได้ใบรับรองมาตรฐานกระทรวงสาธารณสุข ดังนั้น การอนุญาตจัดตั้งสถานประกอบการหรือไม่ เป็นการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ และจะต้องขออนุญาตประกอบกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ จากท้องที่เขตหรืออำเภอที่ตั้งสถานบริการตามจังหวัด เห็นได้ว่าจะอยู่ภายใต้การควบคุมของกระทรวงสาธารณสุข

จากการศึกษาข้างต้นนั้น กฎหมายดังกล่าวไม่ได้ระบุไว้ชัดเจนว่าเป็นกิจการบริการนวดแผนไทยจะต้องปฏิบัติตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่องกำหนดสถานที่เพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมสวย มาตรฐานของสถานที่ การบริการ ผู้ให้บริการ หลักเกณฑ์ และวิธีการตรวจสอบเพื่อการรับรองให้เป็นไปตามมาตรฐานสำหรับสถานที่เพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมสวย ตามความใน

พระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 ซึ่งสถานประกอบการนวดเพื่อสุขภาพจัดอยู่ในหมวด 1 สถานที่เพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมสวย ในข้อ 2 (2) กล่าวคือ หากจะต้องเปิดต้องมีสถานที่และผู้ให้บริการตามมาตรฐานที่กำหนดโดยคณะกรรมการกระทรวงสาธารณสุข จะเห็นได้ว่ากฎหมายได้เปิดช่องให้เปิดสถานประกอบการ ได้ง่าย อีกทั้งปัจจุบัน ไม่มีการจำกัดพื้นที่ในการเปิดกิจการ สามารถเปิดได้โดยทั่วไปทุกแห่ง โดยไม่สามารถควบคุมพื้นที่ได้ และไม่สามารถควบคุมมาตรฐานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตามพระราชบัญญัติสถานประกอบการนวดของสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ได้มีการกำหนดมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมสถานประกอบการนวด จะต้องทำการจดทะเบียนใบประกอบกิจการกับคณะกรรมการที่รับผิดชอบ และคณะกรรมการดังกล่าวมีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมดูแลสถานประกอบการอยู่ภายใต้กฎหมายสถานประกอบการนวด โดยเฉพาะ ซึ่งในการเปิดกิจการนวดจะต้องดำเนินการสถานประกอบการ ไม่ว่าจะเรื่องสถานที่ บุคลากร ด้านความปลอดภัยและข้อกำหนดเกี่ยวกับสุขภาพ และการวางเงินประกัน เพื่อการขออนุญาตเพื่อดำเนินการค้าอย่างได้เป็นธรรม

ตามพระราชบัญญัติสถานประกอบการนวดของสาธารณรัฐสิงคโปร์ ได้มีการกำหนดมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมสถานประกอบการนวด จะต้องทำการจดทะเบียนในการประกอบกิจการกับเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายโดยรัฐมนตรี และเจ้าหน้าที่ดังกล่าวมีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมดูแลสถานประกอบการอยู่ภายใต้กฎหมายสถานประกอบการนวด โดยเฉพาะ ซึ่งในการเปิดกิจการนวดต้องมีการวางเงินค้ำประกัน หรือมีผู้ค้ำประกันอย่างน้อย 2 คน ในการทำสัญญาก่อนที่จะออกใบอนุญาตให้เพื่อเป็นประกันความปลอดภัย ซึ่งการวางเงินค้ำประกันนั้นคล้ายกันสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ กฎหมายกำหนดเกี่ยวกับการจดทะเบียน และมีการควบคุมเรื่องการให้บริการไว้เป็นการเฉพาะเพื่อเป็นการจัดระเบียบเกี่ยวกับการประกอบกิจการในการเข้ารับบริการ ให้เกิดความปลอดภัย เพื่อดำเนินการค้าอย่างได้เป็นธรรม และในเรื่องของการควบคุมของเจ้าหน้าที่นั้น มีอำนาจในการเข้าตรวจสอบสถานที่เมื่อมีเหตุสงสัยหรือมีเหตุอันสมควร

ตามกฎหมายของมลรัฐลุยเซียน่า สหรัฐอเมริกา ได้มีการกำหนดมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมสถานประกอบการนวด จะต้องทำการจดทะเบียนในการประกอบกิจการกับหน่วยงานที่กำหนดไว้แต่ละมลรัฐ หรือท้องถิ่น และกระทรวงมีหน้าที่ในการควบคุมดูแลสถานประกอบการภายใต้กฎหมายของมลรัฐเพียงกระทรวงเดียว โดยมีกฎหมายควบคุมเฉพาะ นอกจากนั้นแล้ว ในการเปิดกิจการนวดต้องมีการวางเงินค้ำประกัน มีการกำจัดสถานประกอบการเดิมห้ามเปิดกิจการเดียวกัน หรือสาขาในบริเวณห่างไม่เกิน 10 ไมล์ มีการกำหนดเกี่ยวกับการ

จดทะเบียน และมีการควบคุมเรื่องการให้บริการไว้โดยเฉพาะเพื่อเป็นการจัดระเบียบเกี่ยวกับการประกอบกิจการในการเข้ารับบริการ ให้เกิดความปลอดภัย ดำเนินการอย่างเป็นธรรม

เมื่อวิเคราะห์ความแตกต่างกับมาตรการของประเทศไทยมีเพียงแต่การขออนุญาตในการประกอบกิจการกับกระทรวงสาธารณสุข ใบทะเบียนการค้า และการควบคุมก็จะเป็นลักษณะที่ว่าแต่ละหน่วยงานเข้ามากำกับดูแลตามวัตถุประสงค์ของตนไม่ได้มีความเป็นเอกภาพแต่อย่างใด เช่น ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง กำหนดสถานที่เพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมสวย มาตรฐานของสถานที่บริการ ผู้ให้บริการ หลักเกณฑ์ และวิธีการตรวจสอบเพื่อการรับรองให้เป็นมาตรฐานสำหรับสถานที่เพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมสวยตามพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 พ.ศ. 2551 อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติสถานบริการ จึงไม่มีกฎหมายที่ควบคุมโดยเฉพาะ และไม่มีกฎหมายในลักษณะที่จะต้องวางเงินค้ำประกันในการขอเปิดกิจการ ไม่มีการจำกัดสาขาโดยระยะทาง และหากสถานประกอบการปิดกิจการ ถ้าการเลิกกิจการนั้นไปก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เข้ารับบริการ อันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนโดยทั่วไป

จากการศึกษากฎหมายของต่างประเทศนั้น เมื่อเปรียบเทียบระหว่างกฎหมายของประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาชนจีน ยังไม่มีกฎหมายที่เข้ามากำกับดูแลได้อย่างมีเอกภาพ ซึ่งแตกต่างจากสาธารณรัฐประชาชนจีนนั้น มีการควบคุมเงินที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของประเทศ แต่สาธารณรัฐประชาชนจีนนั้นพัฒนาการควบคุมเงินเข้าไปในการรักษากับการแพทย์แผนปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง ดังนั้น การคุ้มครองการควบคุมเงินอยู่ภายใต้กฎหมายคุ้มครองของการแพทย์แผนจีน โดยเฉพาะ และสาธารณรัฐประชาชนจีนมีกฎหมายที่เข้ามาคุ้มครองวัฒนธรรมที่เป็นมรดกของชาติ คือกฎหมายมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ส่วนสาธารณรัฐสิงคโปร์ สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ และสหรัฐอเมริกา ทั้งสามประเทศมีกฎหมายที่ควบคุมสถานประกอบการควบคุมเป็นการเฉพาะ และมีประสิทธิภาพในการควบคุมการจัดตั้งสถานประกอบการและมีการคุ้มครองผู้บริโภคในกฎหมายฉบับเดียวกัน ซึ่งประเทศไทยได้มีการออกกฎหมายเพื่อควบคุมการจัดตั้งสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ แต่ก็ได้ให้ความคุ้มครองผู้บริโภคไว้ด้วย ดังนั้น หากมีผลกระทบต่อผู้บริโภคจะต้องไปว่ากล่าวกันตามกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค หรืออาจเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แล้วแต่กรณี ทำให้ไม่มีเอกภาพในการควบคุมสถานประกอบการได้

4.2.2 การควบคุมมาตรฐานสถานประกอบการบริการ

มาตรฐานสถานประกอบการมิได้มีการกำหนดเป็นการเฉพาะว่าสถานบริการควบคุมไทยนั้นควรมีลักษณะมาตรฐาน คุณภาพ และจะต้องประกอบด้วยอะไรบ้าง ฉะนั้น จึงทำให้มีมาตรฐานและคุณภาพที่แตกต่างๆ กันไป ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายๆ ประการ อาทิ เงินทุน ลักษณะการ

ประกอบกิจการ ความเชี่ยวชาญ เป็นต้น แต่ตามที่มีผู้เขียนได้กล่าวมาแล้วในเรื่องการจัดตั้งสถานประกอบการในการอนุญาตไม่ว่าจะเป็นใบอนุญาตจัดตั้งสถานประกอบการและการรับรองมาตรฐานสถานประกอบการ ใบอนุญาตที่เกี่ยวกับกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพก็ตาม มิได้มีการกล่าวถึงมาตรฐานสถานประกอบการว่ามีกฎหมายควบคุมอย่างไร จึงอาจทำให้เกิดผลกระทบกับผู้ใช้บริการได้

ตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่องกำหนดสถานที่เพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมสวามยมาตรฐานของสถานที่ การบริการ ผู้ให้บริการ หลักเกณฑ์ และวิธีการตรวจสอบเพื่อการรับรองให้เป็นไปตามมาตรฐานสำหรับสถานที่เพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมสวามย ตามพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2546 ซึ่งประกาศฉบับนี้ออกโดยอาศัยพระราชบัญญัติสถานบริการภายใต้กระทรวงมหาดไทยที่เป็นหน่วยงานหลัก แต่การขอใบอนุญาตจัดตั้งสถานประกอบการเพื่อสุขภาพนั้นอยู่ภายใต้การดูแลของกระทรวงสาธารณสุข จะเห็นได้ว่าประกาศกระทรวงสาธารณสุข ได้บัญญัติเกี่ยวกับเรื่องการออกใบรับรองมาตรฐานและการเพิกถอนใบรับรองมาตรฐาน ในหมวด 3 ส่วนที่ 2 ได้ระบุถึงขั้นตอนหลักเกณฑ์และวิธีการในการขอออกใบรับรองไว้ แต่ไม่ได้กล่าวว่าหากไม่ผ่านมาตรฐานที่กำหนด ผู้ขอใบรับรองจะมีวิธีการเยียวยาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไรมีเพียงเฉพาะคำพิพากษาของศาลปกครองว่า หากสถานประกอบการไม่เป็นไปตามข้อกำหนดให้คณะกรรมการเตือนผู้ประกอบการแก้ไขให้ถูกต้องและกำหนดระยะเวลาในพอสมควร หากไม่ปฏิบัติตามตามคำสั่ง ขกเลิกการออกใบอนุญาต หรือเพิกถอนใบอนุญาตนั้นเสีย

จากการศึกษาเปรียบเทียบกับต่างประเทศจะเห็นได้ว่า ในทุกประเทศจะมีหน่วยงานที่เข้ามากำกับดูแลเพียงหน่วยงานเดียว ที่สามารถกำหนดในหลักเกณฑ์การขอจดทะเบียน หรือการขอใบอนุญาต รวมถึงมาตรฐานในการประกอบกิจการนวดที่ต้องปฏิบัติ หากไม่ผ่านมาตรฐานในการตรวจสอบของคณะกรรมการย่อมสามารถปฏิเสธการออกใบอนุญาตได้ ถือเป็น การป้องกันดำเนินกิจการที่ไม่ได้มาตรฐาน ในต่างประเทศนั้นมีความเข้มงวดในการควบคุมมาตรฐานการประกอบกิจการและมาตรฐานการรับรองมีความแตกต่างกับประเทศไทยในการออกใบอนุญาตสถานประกอบการนวดแผนไทย โดยคณะกรรมการเป็นผู้กำหนดและกำกับการออกใบอนุญาตมีอายุห้าปี และขอต่อใบอนุญาตได้ซึ่งไม่ได้กำหนดไว้ว่าหากไม่ต่อใบอนุญาตหรือประกอบการ โดยใบอนุญาตหมดอายุแล้วจะมีผลเช่นไร ซึ่งในต่างประเทศก็เช่นกัน หากไม่มีการต่อใบอนุญาตก็สามารถดำเนินกิจการได้ต่อไป แต่อาจถูกลดความน่าเชื่อถือลง ซึ่งประเทศไทยผู้รับบริการเองไม่ได้ให้ความสนใจในขอใบอนุญาตหรือมาตรฐานรับรอง

ผู้เขียนเห็นว่า ถ้าให้ประเทศไทยมีการควบคุมสถานประกอบการนวดแผนไทย เช่นเดียวกับสหรัฐอเมริกาหรือสาธารณรัฐสิงคโปร์ก็เป็นการยากสำหรับการดำเนินกิจการขนาดเล็ก หรือสถานประกอบการที่ไม่ครบวงจร ไม่เป็นการเอื้ออำนวยต่อกิจการขนาดเล็ก ทั้งนี้เพื่อให้มีมาตรฐานและคุณภาพสถานประกอบการนวดแผนไทยควรมีให้มีกฎหมายควบคุมมาตรฐานการบริการ โดยผ่านการทดสอบ หรือมีหน่วยงานรัฐเพื่อรับเรื่องร้องเรียนในการให้บริการ โดยการควบคุมของกระทรวงสาธารณสุขและควรมีการประเมินมาตรฐานในทุกๆ ปี เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นและควบคุมมาตรฐานให้มีประสิทธิภาพ หากมีการตัดสินใจบนเจ้าหน้าที่ในการขอใบอนุญาต หรือออกใบรับรองมาตรฐานสถานประกอบการ ควรมีการกำหนดโทษทั้งผู้ให้สินบนและผู้รับสินบน เช่นเดียวกันสาธารณรัฐฟิลิปปินส์เพื่อให้มีหน่วยงานรัฐที่เข้ามากำกับดูแลเพียงหน่วยงานเดียวเป็นผู้ กำหนดข้อระเบียบและข้อบังคับในการดำเนินกิจการสถานประกอบการนวดแผนไทยในการขอ ใบอนุญาตจัดตั้งสถานประกอบการ การควบคุมมาตรฐานในด้านสุขภาพ สถานที ความปลอดภัย นอกจากนี้ เป็นผู้ที่เข้ามาควบคุมบุคลากรทั้งผู้ประกอบการ ผู้ให้บริการ และกำหนดให้มีประกันภัย หากเกิดความเสียหาย กำหนดความรับผิดชอบ และบทลงโทษสำหรับผู้กระทำความผิด

4.2.3 บทลงโทษ

การประกอบกิจการเพื่อสุขภาพในประเทศไทย ผู้ใดประสงค์จะดำเนินกิจการเพื่อสุขภาพนั้น จะต้องขอใบอนุญาต ไม่ว่าจะจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลจะต้องมีการขอใบอนุญาต และจะต้องปฏิบัติตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข หากฝ่าฝืนดำเนินกิจการโดยไม่ขออนุญาตมีความผิดทั้งทางแพ่งและอาญา แต่ถ้ามีการขอใบอนุญาตจัดตั้งสถานประกอบการแล้ว ใบอนุญาตนั้น สิ้นอายุกฎหมายไม่ได้กำหนดบทลงโทษ หากผู้ประกอบการดำเนินกิจการนั้นในระหว่างใบอนุญาตนั้น สิ้นอายุไปแล้ว กฎหมายกำหนดให้ผู้ประกอบการนั้นทำการต่อใบอนุญาต แต่หากผู้ประกอบการ ละเลยไม่ปฏิบัติตาม กฎหมายไม่ได้กำหนดบทลงโทษ ไว้ชัดเจนจะเห็นได้ว่า ผู้ประกอบการขอ ใบอนุญาตจัดตั้งสถานประกอบการก่อนเปิดกิจการ ภายหลังจากนั้นก็ไม่มีกฎหมายใดเข้ามา ควบคุมดูแลว่า สถานประกอบการนั้นยังคงตั้งอยู่ให้ถูกต้องตามลักษณะที่ได้ขออนุญาตหรือไม่ นอกจากนี้แล้ว สามารถแยกได้ปัญหาได้เป็นสองกรณี กรณีแรกบทลงโทษต่อผู้ประกอบการ และผู้ให้บริการ เนื่องจากปัจจุบันการเข้ารับบริการมิได้มีการทำสัญญาไว้เป็นลายลักษณ์อักษรหรือ มีรูปแบบที่ชัดเจนจึงเป็นสาเหตุทำให้เกิดปัญหาในการจ่ายค่าชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้รับบริการ หากมีการปิดสถานประกอบการและมีความเสียหายเกิดขึ้น ยังไม่มีการกำหนดเรื่องค่าชดใช้ ค่าเสียหายให้แก่ผู้รับบริการ เมื่อเกิดความเสียหายต้องนำกฎหมายเทียบเคียงใช้บังคับพิจารณาตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในส่วนการทำละเมิด หรือพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค มาใช้ กรณีที่สอง บทลงโทษต่อเจ้าหน้าที่ในการใช้อำนาจโดยมิชอบในการออกคำสั่งของเจ้าหน้าที่ ซึ่งมี

ผลกระทบกระเทือนต่อผู้ประกอบการ อาทิเช่น การขอใบอนุญาต การไม่ออกใบอนุญาต การไม่ต่อใบอนุญาต หรือการเพิกถอนใบอนุญาต วิธีการออกคำสั่งเหล่านี้มีลักษณะเป็นให้อำนาจเจ้าหน้าที่ในการใช้ดุลพินิจในการพิจารณาได้ อาจก่อให้เกิดปัญหาการให้สินบนแก่เจ้าหน้าที่เพื่อต้องการให้มีใบอนุญาตประกอบกิจการหรือต่อใบอนุญาตประกอบกิจการตามแต่สภาพของสถานที่ให้บริการไม่เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้ จึงถือได้ว่าเป็นการใช้ดุลพินิจไม่ชอบ โดยกฎหมายซึ่งพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 ไม่ได้บัญญัติถึงบทลงโทษไว้เป็นการเฉพาะ เมื่อเกิดความเสียหายจากการออกคำสั่งมิชอบด้วยกฎหมายจะต้องพิจารณาว่า เข้าลักษณะเป็นการออกคำสั่งในทางความผิดทางปกครองหรือไม่ เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งผู้เขียนไม่นำเสนอในเรื่องการใช้อำนาจของรัฐ

จากการศึกษากฎหมายของสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ มีบทลงโทษผู้ที่ติดสินบนแก่คณะกรรมการที่จะขอใบอนุญาตจัดตั้งสถานประกอบการไว้ ซึ่งเป็นการป้องกันคุณภาพและมาตรการของสถานประกอบการตั้งแต่เริ่มต้นการขอใบอนุญาต เมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศไทยมิได้กำหนดเรื่องการให้สินบนแก่เจ้าหน้าที่ หรือการรับสินบนของเจ้าหน้าที่ในเรื่องนี้ไว้เป็นการเฉพาะ ดังนั้น หากมีการให้หรือรับ จะต้องไปว่ากันตามประมวลกฎหมายอาญาว่ามีองค์ประกอบความผิดครบถ้วนแก่การลงโทษหรือไม่ ผู้เขียนเห็นด้วยว่า ควรมีการนำมาใช้กับกฎหมายประเทศไทย เพื่อปรับคุณภาพและมาตรการสถานประกอบการให้มีคุณภาพ และเป็นที่น่ายอมรับแก่ประชาชน

จากการศึกษากฎหมายของสหรัฐอเมริกาจะเห็นได้ว่าในเรื่องของการบริการที่ไม่ได้คุณภาพ หรือกระทำที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้รับบริการนั้นจะมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการควบคุมดูแล และมีอำนาจในการรับเรื่องร้องทุกข์ สอบสวน และดำเนินคดีแก่สถานประกอบการนั้นได้ สามารถให้สถานประกอบการนั้นหยุดทำการชั่วคราว พักใบอนุญาต หรือเพิกถอนใบอนุญาต และถ้ามีการฝ่าฝืนต้องถูกลงโทษทั้งทางแพ่งและอาญา

4.3 วิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับมาตรฐานของการบริการ

4.3.1 มาตรการควบคุมเกี่ยวกับคุณภาพการให้บริการ

สถานประกอบการนวดแผนไทยนั้น เข้าข่ายเป็นกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ซึ่งกระทรวงสาธารณสุขจำเป็นต้องเข้ามาควบคุม ดูแลด้านสุขาภิบาลและด้านความปลอดภัย โดยเฉพาะการควบคุมสุขภาพอนามัยของผู้ใช้บริการต้องมีคุณสมบัติที่เหมาะสม และเป็นไปตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข มีการกำหนดเรื่องการบริการ แต่อย่างไร รูปแบบของการให้บริการของแต่ละสถานประกอบการนั้นมีความแตกต่างกันออกไป ต้องคำนึงถึงปัจจัยในหลายด้าน เช่น

ขนาดของกิจการ เงินทุน หรือความเชี่ยวชาญ เป็นต้น ทำให้คุณภาพและมาตรฐานนั้นมีความไม่เท่าเทียมกัน ขึ้นอยู่กับผลกำไรจากการประกอบกิจการด้วย การวางแผนไทยนั้น อาจมีผลิตภัณฑ์บางชนิดใช้สำหรับนวดด้วย ผู้ประกอบการบางรายหวังผลกำไร จนไม่คำนึงถึงคุณภาพ อาจนำผลิตภัณฑ์คุณภาพต่ำ หรือมีสิ่งเจือปนอยู่ในผลิตภัณฑ์ ทำให้เกิดผลกระทบต่อผู้ใช้บริการได้ เช่น น้ำมันนวดบางชนิดไม่เหมาะกับสภาพผิวของบางคนอาจทำให้เกิดการแสบร้อนกว่าคนปกติทั่วไป บางคนอาจแพ้สารสกัดธรรมชาติบางชนิด เป็นต้นภาครัฐจึงจำเป็นต้องเข้ามาแทรกแซงเพื่อควบคุมดูแลช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเสียหายและผลกระทบต่อประโยชน์สาธารณะของประชาชนส่วนใหญ่

4.3.2 มาตรการเกี่ยวกับการควบคุมของผู้ให้บริการ

ความรู้ความเชี่ยวชาญของผู้ให้บริการ มีอยู่ 2 ลักษณะ กล่าวคือ ประการแรก ผู้ให้บริการที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญจากการได้ศึกษามาโดยตรง และเป็นการเฉพาะด้านที่เกี่ยวกับการนวดแผนไทย จากสถานที่ศึกษา หรือสถานฝึกอบรมอาชีพที่เปิดสอนและให้ความรู้หรือทักษะในการทำงาน ประการที่สอง ผู้ให้บริการที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ในการลองผิดลองถูก หรือใกล้ชิดกับการให้บริการ หรือได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษสืบทอดจากกัน และได้ใช้ประสบการณ์ที่ตนได้อยู่เป็นประจำจนเกิดความชำนาญ จากการศึกษาหลักสูตรการนวดนั้นหน่วยงานที่เข้ามาดูแลเป็นไปตามที่กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดไว้ แต่ผู้ปฏิบัติงานและฝึกอาชีพนั้นกระทรวงสาธารณสุขเป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ

แม้ว่าประกาศกระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดให้ผู้ให้บริการมีใบรับรองที่ได้อบรมหรือถ่ายทอดความรู้ตามหลักสูตรจากหน่วยงานราชการ สถาบัน หรือสถานศึกษาที่คณะกรรมการตรวจและประเมินมาตรฐานสถานประกอบการกลางรับรองตามข้อ 16 (ข) แต่อย่างไรก็ตาม เพื่อให้ผู้ให้บริการและสถานประกอบการมีความสมบูรณ์ควรที่จะมีกฎหมายมาควบคุมผู้ให้บริการให้ได้มาตรฐาน โดยการกำหนดหน่วยงานที่เข้ามาดูแลอย่างชัดเจน อยู่หน่วยงานเดียวกันเพื่อให้มีการปฏิบัติได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ เมื่อมีการใบรับรองแล้ว ควรกำหนดบทลงโทษให้กรณีมีผู้ปฏิบัตินอกวัตถุประสงค์ หรือผู้ที่ไม่มีใบรับรองเข้ามาปฏิบัติงานโดยไม่รับอนุญาต โดยคุ้มครองบุคคลที่มีความรู้ความชำนาญจากการได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษหรือจากบุคคลผู้มีความรู้เฉพาะทางไปพร้อมกันด้วย และอาจเป็นการควบคุมผู้ใช้วิธีการผิดแปลกไปจากปกติที่ควรจะเป็น เช่น ความเชื่อมงาย โดยบทลงโทษอาจจะกำหนดขึ้นนั้น เช่น การเตือน การทำทัณฑ์บน พักใบรับรองชั่วคราว เพิกถอนการรับรอง เป็นต้น เพื่อรับประกันถึงความปลอดภัย ความน่าเชื่อถือ และเป็นการยกฐานะของผู้ให้บริการ ให้มีคุณภาพสูงขึ้น และสามารถตรวจสอบได้หากพบว่าการให้บริการไม่มีประสิทธิภาพ

จากการศึกษากฎหมายของสหรัฐอเมริกา ผู้ให้บริการทดสอบในมลรัฐใด เมื่อผ่านการทดสอบแล้ว ใบอนุญาตนั้นสามารถใช้ได้เฉพาะมลรัฐที่ได้ผ่านการทดสอบเท่านั้น ผู้เขียนเห็นว่าถ้า นำกฎหมายข้อนี้มาใช้กับประเทศไทยอาจไม่เหมาะสมเท่าไร เนื่องจากสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ใหญ่ และมีการปกครองที่ต่างกัน หากนำมาใช้อาจทำให้มาตรฐานผู้ให้บริการมีความไม่เป็นหนึ่งเดียวกัน หรือไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน

4.4 วิเคราะห์มาตรการส่งเสริมกิจการสถานประกอบการนวดแผนไทย

จากการศึกษาเรื่องการส่งเสริมสถานประกอบการนวดแผนไทยนั้น ผู้เขียนเห็นว่า ผู้ใช้บริการจะตัดสินใจเลือกการรับบริการ โดยมีปัจจัยใดหลายประการเป็นสำคัญ เช่น ปัจจัยด้านราคา แน่นนอนว่าเป็นปัจจัยหลัก สถานที่เข้ารับบริการ การบริการทั้งในด้านพนักงานต้อนรับและผู้ให้บริการ จะเห็นได้ว่า ในประเทศไทยไม่สามารถที่จะควบคุมถึงเรื่องราคาในการนวดแผนไทยได้ ราคาการให้บริการนั้นขึ้นอยู่กับกิจการนวดแผนไทยนั้นผู้ประกอบการเป็นผู้กำหนดของกิจการตนเองโดยอ้างอิงราคากลางของสมาคมสปาแห่งประเทศไทย ผู้ประกอบการอาจกำหนดจากต้นทุนของกิจการ หรือขนาดของสถานประกอบการนวดแผนไทย หรือการมีบริการอื่นเสริมเป็นปัจจัยในการคำนวณราคาบริการอื่นๆ

4.4.1 มาตรการการเข้าถึงแหล่งเงิน

ในการประกอบธุรกิจสถานประกอบการนวดแผนไทยนั้น มีลักษณะของธุรกิจประเภทการให้บริการ ซึ่งสถานประกอบการนวดแผนไทยในแต่ละแห่งจะมีเงินลงทุนในการประกอบธุรกิจระหว่าง 500,000 บาท ถึง 10 ล้านบาท ขึ้นอยู่กับสถานที่ตั้งรวมถึงขนาดของสถานบริการ รูปแบบการให้บริการ ล้วนแต่เป็นต้นทุนสำหรับผู้ประกอบธุรกิจทั้งสิ้นแต่ก็เป็นกิจการที่มีความเสี่ยงค่อนข้างสูง เนื่องจากการเติบโตของกิจการประเภทนี้อ้างอิงกับการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจทางด้านการท่องเที่ยวอยู่ไม่น้อย นอกจากนี้ สถานประกอบการควรมีเงินทุนหมุนเวียนด้วย ดังนั้น การบริหารเงินทุนหมุนเวียนในกิจการต้องพิจารณาจากภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันด้วย การหาเงินทุนจากแหล่งต่างๆ จึงค่อนข้างลำบาก ทั้งรัฐบาลก็ไม่มีมาตรการในการส่งเสริมต่อธุรกิจประเภทนี้ทำให้เป็นการยากต่อผู้ประกอบการธุรกิจสถานประกอบการนวดแผนไทยในการเข้าถึงแหล่งเงินทุน แม้ว่ารัฐบาลจะมีนโยบายให้กับธนาคารในการปล่อยสินเชื่อให้กับผู้ประกอบการขนาดเล็กหรือขนาดย่อม (SEMs) ก็ตาม แต่ธนาคารก็ไม่มีเชื่อมั่นในหลักประกันของนโยบายของรัฐ ทำให้ธนาคารไม่กล้าในการปล่อยสินเชื่อ อันทำให้ผู้ประกอบการขาดเงินทุนหมุนเวียนในการประกอบธุรกิจของตน

4.4.2 มาตรการส่งเสริมมาตรฐานด้านผู้ให้บริการ

เนื่องจากปัจจุบันประเทศไทยเสียเปรียบในด้านภาษา การสื่อสาร ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาแรงงานด้านบริการอย่างมาก แรงงานที่ใช้จะต้องเป็นแรงงานที่ต้องใช้ฝีมือ ทักษะความชำนาญ และการสื่อสารต่อผู้รับบริการ โดยตรง ทำให้เกิดการขาดแคลนอย่างมาก ในการที่จะส่งแรงงานกลุ่มนี้ออกไปทำงานต่างประเทศ สำหรับแรงงานที่มีความรู้ความสามารถในการบริหาร เช่น ผู้ประกอบการ หรือผู้ดำเนินการ อาจขาดความชำนาญและทักษะในการบริหารจัดการ ทั้งการตลาด และการบริหารงานในด้านต่างๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อต้นทุนการให้บริการ และการขยายกิจการต่อไปในอนาคต รัฐบาลจึงต้องมีมาตรการในการแก้ไขปัญหาด้านการขาดแคลนแรงงาน เพื่อตอบสนองกิจการที่จะขยายตัวออกไปต่างประเทศ และอาจทำให้ประเทศไทยเสียเปรียบต่อประเทศคู่แข่งอย่างสาธารณรัฐประชาชนจีน และสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ เนื่องจากประเทศเหล่านี้มีประสิทธิภาพทางด้านภาษามากกว่าประเทศไทย และมีค่าแรงงานยังต่ำอยู่

ตามที่ได้วิเคราะห์มาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่า นักนวด หรือ หมอนวด ถือเป็นแรงงานที่ต้องอาศัยทักษะความชำนาญ อีกทั้งอุปสรรคด้านการสื่อสารถือเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง เนื่องจากแรงงานประเทศไทยยังขาดทักษะด้านภาษาต่างประเทศเป็นอย่างมาก การพัฒนาทักษะด้านภาษาให้แก่แรงงานประเภทนี้จึงถือเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะหากมีการส่งแรงงานประเภทดังกล่าวไปทำการต่างประเทศจะทำให้แรงงานประเภทดังกล่าวไม่ถูกนายจ้างหรือตัวแทนหลอกหลวงให้ทำงานด้านการนวดแผนไทย โดยมีธุรกิจอื่นอันขัดต่อศีลธรรม จารีตประเพณีของประเทศไทยแอบแฝง หรือถูกเอารัดเอาเปรียบในการจ้างแรงงาน

ดังนั้น ประเทศไทยควรมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดเรื่องคุณภาพหรือมาตรฐานของผู้ให้บริการ ทางภาครัฐควรดำเนินการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการฝึกอาชีพแก่บุคคลซึ่งอยู่ในวัยทำงานได้ฝึกคนให้มีฝีมือ และเพื่อได้รับการฝึกเพื่อยกระดับมาตรฐานการให้บริการ รวมทั้งเพื่อให้มีการร่วมมือระหว่างสถานประกอบการและสถานศึกษาในการรับผู้ฝึกอาชีพได้ฝึกงานในสถานประกอบการ เพื่อช่วยในการพัฒนากำลังคนให้สอดคล้องกับความต้องการของกิจการนวดแผนไทย ทั้งนี้กระทรวงสาธารณสุขเป็นหน่วยงานที่เข้ามาควบคุมสถานประกอบการ และเข้ามาดูแลการฝึกอบรมให้ได้มาตรฐานเพื่อเพิ่มความเชี่ยวชาญมากยิ่งขึ้น

จากการศึกษาถึงมาตรการส่งเสริมมาตรฐานด้านผู้ให้บริการก็ไม่ปรากฏว่ามีกฎหมายใดมาควบคุมมาตรฐานของผู้ให้บริการแต่อย่างใด ดังนั้น หากมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดคุณภาพ การฝึกทักษะ อบรม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของภาษา วัฒนธรรม จารีตประเพณีของแต่ละประเทศ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายแรงงานในแต่ละประเทศ การอบรมการนวดแผนไทย

ที่ถูกต้อง เพื่อทำให้เกิดมาตรฐานของการให้บริการ ทั้งยังทำให้ผู้ให้บริการสามารถประกอบธุรกิจได้ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศด้วยเช่นกัน

ตามที่ได้วิเคราะห์มาในบทที่ 4 จะพบเห็นถึงสภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นคำจำกัดความของคำว่า สถานประกอบการนวดแผนไทย การขออนุญาตจัดตั้งสถานประกอบการ มาตรฐานด้านสถานประกอบการ ด้านความปลอดภัย และบทลงโทษ จะพบถึงความไม่ชัดเจนของกฎหมาย จึงทำให้ผู้ประกอบการที่ไม่สุจริตเปิดการประกอบธุรกิจที่ขัดต่อศีลธรรม จารีตประเพณี แอบแฝงโดยอาศัยคำว่า สถานประกอบการนวด ปิดบังธุรกิจดังกล่าว ทำให้ภาพลักษณ์และความเชื่อถือต่อผู้ให้บริการหรือผู้ประกอบการประเภทนี้มักจะถูกมองในเชิงลบ อีกทั้งการควบคุมมาตรฐานสำหรับผู้ให้บริการ การฝึกทักษะ การให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย จารีต วัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ ย่อมทำให้ผู้ประกอบการหรือผู้ให้บริการที่ต้องการไปประกอบอาชีพในต่างประเทศ กระทำโดยถูกกฎหมาย ถูกต้องตามจารีตประเพณี และไม่ถูกนายจ้างหรือตัวแทนเอารัดเอาเปรียบหรือหลอกลวงผู้หญิงไปขายตัว เป็นต้น และจากสภาพปัญหาที่ผู้เขียนได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 4 นี้ ผู้เขียนจึงได้มีข้อสรุปและข้อเสนอแนะที่จะกล่าวในบทที่ 5 ต่อไป